

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme¹

Selin BAYRAKDAR²

Özet

Toplumsal cinsiyet en genel anlamıyla, cinsiyetin sosyo-kültürel özellikler tarafından oluşturulduğunu belirtir. Toplumsal cinsiyet rolleri ise, kültürel olarak üretilen ancak biyolojik cinsiyete atıfla bedenlere kazınan kültürel kodlardır. Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturulması vasıtasıyla, cinsiyet eşitsizliği yaratılır ve sürdürülür. Kültür kodları yoluyla bedenlere ve zihinlere işleyerek varlığını sürdüren bu eşitsizlikte dilin özel bir yeri söz konusudur. Dil algılama kategorileri yaratır ve inşa edilen kültürel kategoriler sayesinde, eşitsizliğin meşru görölme aracı olarak kullanılır. Bir toplumun temel geleneksel yapı taşları olan ve dil vasıtasıyla sürdürülerek gelecek kuşaklara aktarılan atasözleri ve deyimler, toplumsal cinsiyet rollerinin sürdürülmesinde önemli bir yere sahiptirler. Türk Atasözleri ve Deyimleri cinsiyet eşitsizliğini sürdüren, sembolik Şiddet içerici ifadeler barındırır. Sembolik Şiddet içerici ifadelerin analizini yapmak, bizlere düşünümsel bir bakış sunarak, bu eşitsizliklere karşı farkındalık kazandırır. Buradan hareketle bu yazının amacı; öncelikli olarak toplumsal cinsiyet kavramından yola çıkarak toplumsal cinsiyet rollerini tanımlamaktır. Sembolik Şiddet kavramı bağlamında, Türk Atasözleri ve Deyimlerindeki annelik-babalık rollerine ilişkin sembolik Şiddet içerici ifadeler üzerinde yapılacak söylem ve içerik analiziyle, Şiddetin gelecek kuşaklara aktarıldığının bulgulanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet Rollerini, Annelik-Babalık Rollerini, Cinsiyet Eşitsizliği, Sembolik Şiddet, Türk Atasözleri ve Deyimleri

---

¹ Bu çalışma 28-30 Nisan 2018 tarihinde Antalya’da düzenlenen I. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumunda sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş tam metin halidir.

² Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, selin.bayrakdar@hotmail.com

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme

Symbolic Violence Through Social Gender Roles: An Analysis Based On Cultural Codes Of Maternity-Paternity Gender Roles in Turkish Proverbs And Idioms

Abstract

Gender in the most general sense indicates that gender is created by socio-cultural qualities. Gender roles are cultural codes that are culturally produced but are engraved into bodies with attribution to biological sexism. Through the creation of gender roles, gender inequality is created and sustained. Language has a special place in this inequality, which persists its existence by functioning through bodies and minds through cultural codes. Language creates perception categories and is used as a legitimate means of inequality, because of the built-in cultural categories. Proverbs and idioms, which are the basic building blocks of a society and transmitted to future generations by maintaining through language, have an important place in the maintenance of gender roles. Turkish Proverbs and Idioms contain symbolic violent expressions that maintain gender inequality. The analysis of symbolic violence expressions brings awareness to these inequalities by giving us a thoughtful view. Based on this, the purpose of this article; is to define gender roles based on gender concept. In the context of symbolic violence, it is aimed to make an analysis of violence passing on to future generations, by analyzing the discourse and contents of symbolic violent expressions on maternal-paternal roles in Turkish Proverbs and Idioms.

Keywords: Gender Roles, Maternity-Paternity Roles, Gender Inequality, Symbolic Violence, Turkish Proverbs and Idioms

Giriş

Atasözleri, geniş halk yığınlarının deneyimlerine dayanan, geçmişten günümüze aktarılan, geleneklere yerleşmiş ulusal varlıklardır. Bir ulusun ortak düşünce, tutum ve inanışlarını belirten bu sözler, toplumda yol gösterici ifadeler olarak benimsenir.³ Türk toplumunda ataların sözüne olan inanç, yine bir atasözüyle şu şekilde ifade edilmiştir: “Ataların sözü Kura’a girmez; ama yanınca yürür.” Bu atasözünde, atasözlerinin Tanrı

---

³ Ömer Asım Aksoy, “Atasözleri Sözlüğü”, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1995, s. 15.

sözü olmamakla birlikte, onun gibi kutsal sayıldığı ve gereklerine uyulması gerektiği ifade edilir. “Atalar sözünü tutmayanı yabana atarlar.” Yine bu atasözünde görüldüğü üzere, ataların sözüne uymayan kişinin, ahlak kurallarına uymadığı gerekçesiyle toplumdan dışlanması gerektiği ifade edilir.⁴ Deyimler ise, bir kavramı ifade etmek için kullanılan, çoğunlukla gerçek anlamlarından ayrı bir anlam ifade eden, özel kalıplaşmış söz öbekleridir.⁵ Atasözleri ve deyimler, toplumun zihin yapısının dil vasıtasıyla gelecek kuşaklara aktarıldığı temel yapı taşlarıdır. Bu sözler, atalarımızdan bizlere kalan ve ders verici nitelikteki önemli ifadeler içermekle birlikte, günlük yaşantımızı olumsuz etkileyecek boyutta şiddet içerici ifadeler de barındırmaktadırlar. Buradan hareketle metnin konusu, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik sembolik şiddetin, Türk Atasözleri ve Deyimlerindeki yansımalarıdır. Özellikle annelik-babalık cinsiyet rollerine ilişkin olarak analiz edilecek olan bu atasözleri ve deyimler, her birimizin günlük yaşamda maruz kaldığı şiddet içerici ifadelere sahiptirler.

Cinsiyete dayalı rol ayrımı, erkeklik ve kadınlık rolleri üzerinden, insan yaşantılarını bir ayrıma tabi tutar. Geleneksel rol ayrımına göre, erkekler ve kadınlar, gerçekliğin iki ayrı tarafında yaşamaktadırlar; bu ayrımı yansıtan ise kùltürdür.⁶ Kùltür, toplumsal kategorilerin olağan görünmesini sağlayan bir araç işlevi görür. Bu olağanlık durumundan dolayı, bizler toplumsal kategoriler içinde kendi karar mekanizmalarımızın olduğu yanılığına kapılarak, bizlere dayatılan tahakküm ilişkilerini sürdürürüz. Toplumsal cinsiyet ayrımına yönelik sembolik şiddet içeren ifadeleri zaman zaman bizler de kullanırız. Bunun en önemli nedenlerinden biri, bu normal görme eğilimidir. Bu sebeple bu sözler üzerinde yapılacak analiz, bizlere farkındalık kazandırması açısından oldukça önemlidir. Eleştirel bir gözle bakmayı başarabilirsek, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdürme konusunda kendimizle ve çevremizle mücadele edebiliriz.

En genel anlamıyla bu metnin amacı; toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak sürdürülen toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalık uyandırmaktır. Günlük yaşamda derinlemesine irdelemeden sarf ettiğimiz atasözleri ve deyimlerin, altında

---

⁴ Aksoy, “Atasözleri Sözlüğü”, s. 159.

⁵ Aksoy, “Atasözleri Sözlüğü”, s. 52.

⁶ Shulamith Firestone, *Cinselliğin Diyalektiği*, çev. Yurdanur Salman, İstanbul: Payel Yayınları, 1993, s. 177.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme

yatan derin anlamlarının ayırdına varmayı ve böylece eleştirel bir gözle bakabilmeyi başarabilmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için; kavramsal ve kuramsal bağlam çerçevesinde, öncelikle cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımını açıklanacak, sonrasında sembolik şiddet kavramına değinilecek ve son olarak atasözleri ve deyimlerden içerik ve söylem analizi vasıtasıyla elde edilen bulgularla, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sembolik şiddet içerici ifadelerle nasıl sürdürüldüğüne değinilecektir. Okurun feminist yazındaki derin tartışmalar hakkında bilgi sahibi olduğu varsayılarak, analizimize yarayacak temel kavramsal kavramların genel bir bahsiyle yetinilerek, analiz kısmına geçiş yapılmıştır.

Kavramsal Ve Kuramsal Bağlam

Türk atasözleri ve deyimlerinde annelik ve babalık toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında sembolik şiddet içerici ifadeleri analiz etmek için, öncelikle bazı kavramsal ve kuramsal arka plana sahip olmak gereklidir. Bu sebeple kavramsal ve kuramsal olarak analizi kolaylaştıracak olan, toplumsal cinsiyet ve sembolik şiddet kavramları açıklanarak yola çıkılacaktır.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının en önemli başlangıç noktalarından biri, erkekler ve kadınlar arasındaki ayrımın biyolojik olarak mı yoksa kültürel olarak mı belirlendiği sorunsalıdır.⁷ Cinsiyet (sex) kavramı kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıkları ifade etmek için kullanırken, toplumsal cinsiyet (gender) kültürel olarak belirlenen toplumsal rollerdeki, erkeksilik ve dişillik özelliklerine işaret eder.⁸ Toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyetin doğuştan gelen bir özellik olduğu fikrine bir karşı çıkış niteliğindedir.⁹ Genel anlamıyla toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkekliğin, sosyal ve kültürel olarak tanımlanmasını, rollerin toplumsal olarak verilmesini ifade etmek için kullanılır. Bu kavramın toplumsal cinsiyet çalışmaları için önemli olmasının sebebi,

---

⁷ Joanne Entwistle, "Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet", *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, çev. İlkay Şahin, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2012, s. 217.

⁸ Martin, Slatery, *Sosyolojide Temel Fikirler*, ed. Tatlıcan, Ümit, Demiriz, Gülhan, çev. Balkız, Özlem vd., İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2011, s. 341.

⁹ Gavan Titley, Yael Ohana (ed.), *Toplumsal Cinsiyet Konu(şma)ları*, çev. Şehnaz Kıymaz Bahçeci, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2014, s. 31.

toplumdaki cinslere dayalı eşitsizlikçi g¼c dağılımlarını sorgulamanın yolunu açmasıdır.¹⁰ Bu bakış açısına g¼re, cinsel kimlik açısından farklı bir yaratılışa sahip olmak, topluma yayılmış cinsiyet rollerinin eşitsiz dağılımlarının asıl sebebi değildir. Firestone'nin belirttiği gibi, insan doğayı aşmaya başlamıştır ve “doğallık” insanca bir durum değildir. Bu y¼zden bizler cinsiyet eşitsizliğini meşrulaştırmak için doğaya sığınmayı bırakmak durumundayız.¹¹ Toplumsal cinsiyet s¼ylemsel bir oluşumdur. Doğa-k¼lt¼r ayrımıyla beslenir ve doğaya atıfla meşrulaştırılır, dolayısıyla, tahakk¼m ilişkilerinin hiyerarşik olarak konumlanışının gizlenmesine yardımcı olur. B¼ylelikle aynı zamanda, insan ¼retimi olan k¼lt¼r, doğa ¼zerinde bir anlam dayatarak bu anlamı “gerçeklik” olarak tanımlar.¹²

Simone de Beauvoir'in 1949'da yazdığı “İkinci Cins” adlı eserinde geçen “İnsan kadın doğmaz: sonradan olur.” c¼mlesi, g¼n¼m¼zde toplumsal cinsiyete y¼nelik olarak şu şekilde slogan haline gelmiştir: “Kadın doğulmaz, kadın olunur.” Bu bakış açısına g¼re, insan dışisinin toplum içerisindeki yerini belirleyen biyolojik, iktisadi veyahut ruhsal bir yazgı değildir. Öteki varlık haline getirilen bu cinsi yaratan, insan uygarlığının bizatihi kendisidir.¹³ Toplumsal cinsiyetin inşa edilmiş olduğunu öne s¼rmek, onun hayali olduğunu iddia etmekten ziyade, bunun s¼ylemsel olarak nasıl bir gerçeklik haline getirildiğinin, yani başka bir deyişle, toplumsal cinsiyetin k¼lt¼rel biçimlerinin bir gerçeklik olarak nasıl ¼retilendięinin sorgulanması fikrine dayanır.¹⁴ Toplumsal cinsiyet fikrini kabul etmek, cinsiyet eşitsizliğini değişmez g¼rme eğiliminden, aşılabilir g¼rme eğilimine geçişi ifade eder. Bu sebeple oldukça önemlidir. Peki, toplumsal cinsiyet ne zaman başlar ve bir bitimi s¼z konusu mudur?

Toplumsal cinsiyet, doğumumuzda bizlere giydirilen k¼lt¼rel kodlarla birlikte başlar ve ölüml¼m¼ze kadar bizimle birlikte dir.¹⁵ Hatta daha da ileri gidecek olursak, cinsiyet

---

¹⁰ Yıldız Ecevit, “Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç”, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Eskişehir: Açıköğretim Fak¼ltesi, 2011, s. 4.

¹¹ Firestone, *Cinselliğin Diyalektiği*, s. 21.

¹² Judith Butler, *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Alt¼st Edilmesi*, ev. Başak Ert¼r, İstanbul: Metis Yayınları, 2012, s. 94.

¹³ Simone de Beauvoir, *Kadın 1 “İkinci Cins” Genç Kızlık ağı*, ev. Bertan Onaran, İstanbul: Payel Yayınları, 1993, s. 231.

¹⁴ Butler, *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Alt¼st Edilmesi*, s. 88.

¹⁵ Titley, Ohana, *Toplumsal Cinsiyet Konu(şma)ları*, s. 19.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme

eşitsizliği barındıran roller doğumumuzdan önce bizimle birlikte denilebilir. Kız çocuğuna pembe patik örülürken, oğlan çocuğuna mavi patik örülür. Doğumdan sonra bizlere cinsiyetimize göre bu patiklerin hangisinin giydirileceğine karar verilir. Oğlan-kız çocuğu olarak toplumun bizden beklentileri vardır. Oğlan çocuğuna cüretkâr, cesur, mert ve saldırgan olma aşılırken; kız çocuğuna nezaket, merhamet, anaçlık ve duygusallık aşılır. Bu bakış açısıyla oluşturulmuş kültürel kategorilerin içine doğan çocuk, bu özellikleri normal görme eğilimi gösterir. Kendisinden beklenen toplumsal cinsiyete dayalı rollerini çoğunlukla karşı çıkmadan yerine getirir. Aile, eğitim, din ve hukuk gibi toplumsal kurumlar söz birliği içerisinde bu rolleri pekiştirir. Küçükken anne olmayı hayal etmeyen bir kız çocuğu neredeyse yoktur. Kültürel kodlarla bedenlerimize kazınan bu gibi ayrımlar, kadınlara ve erkeklere yönelik şiddeti besler.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, heteroseksüel erkeğin toplumsal gücünü korumaya yönelik olarak, hem kadınlara hem erkeklere, hem kadınlar tarafından hem erkekler tarafından uygulanan şiddet için kullanılabilir.¹⁶ Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında uygulanan şiddeti, fiziksel bir şiddet olarak görmekten ziyade, sembolik olarak görürüz. Modernite öncesi zamanlarda şiddet, gündelik hayatın bir parçasıyken ve aleniye, modern toplumlarda bu şiddet biçimlerinden uzaklaşarak yeni şiddet türleri ortaya çıkmıştır. Modern toplumlarda şiddet gaz odaları gibi, hücreler gibi görünmez alanlara kaymıştır. Modernitede şiddet ruhsallaştırılmış, psikolojikleştirilmiş ve içselleştirilmiştir. İktidar teknikleri şiddetin içselleştirilmesinden faydalanır ve tahakküm araçlarını bu yeni düzleme göre kurar. İktidar bu şekilde çok daha kolay bir şekilde uygulanır. Bourdieu'nün sosyolojik literatüre kazandırdığı bir kavram olan simgesel şiddet; algı ve değerlendirme kalıplarıyla donanmış eyleyiciler üretmek amaçlı, gerekli toplumsallaşma çalışması kuramına dayanır. Söylemde yer alan buyruklara, algılama kategorilerinin şekillendirilmesi vasıtasıyla itaati mümkün kılar. Aynı zamanda bu buyruklar eyleyiciler tarafından her defasında yeniden üretilir.¹⁷ Simgesel şiddet; alışkanlığın otomatizminden faydalanan bir şiddet türüdür. Toplum içerisinde alışkanlık haline gelmiş algı kategorilerinin ardına saklanarak kendini

---

¹⁶ Titley, Ohana, *Toplumsal Cinsiyet Konu(şma)ları*, s. 53.

¹⁷ Pierre Bourdieu, *Pratik nedenler*, çev. Hülya Uğur (Tufan) Tanrıöver, İstanbul: Hil Yayın, 2015, s. 181.

süzdürür. Fiziksel şiddete gerek kalmaksızın süzdürülen bu şiddet türü, öznenin sinir uçlarına kadar işler. Bu da şiddetin olağan görölmesini sağlar.¹⁸ Toplumsal düzen, toplumsal yapının temelinde bulunan ayrışmalar vasıtasıyla zihinlere kazınır. Bu ayrışmalar; kültürel yapıtlar, aile, eğitim din gibi toplumsal kurumlar ve dil vasıtasıyla eyleyicilerin bir gerçekliği halini alır.¹⁹ Bourdieu'ye göre sembolik şiddetin kusursuzca işleminin en önemli sebeplerinden biri, hükmedilenlerin tahakküm ilişkilerine hükmedenlerin bakış açısıyla oluşturulmuş kategorilerle bakmalarıdır. Bu da kategorilerin doğal görünmesine sebebiyet verir. Hükmedilenler kendilerine yönelik olarak uygulanan tahakküm ilişkilerini kendileri de uygulamaya başlarlar ve böylece kendilerini aşağılama, değersizleştirme eğilimi gösterirler.²⁰ Sembolik şiddetin bir başka etkisi de, rıza ilişkilerinin sevgi ilişkilerine, iktidarın karizmaya dönüşmesidir.²¹ İktidara gösterilen rıza, bilinçli değil, eğilimsel bir yatkınlığa dayalı refleks öncesi davranışlarla üretilir. Böylece tahakküm ilişkileri doğal, kimsenin sorgulamadığı bir şey olarak görüldüğu için çok etkilidir.²²

Burada şunu özellikle belirtmek gerekir. Tahakküm ilişkilerinin doğal görölmesi ve bedenlere kazınması, eyleyicilerin tamamıyla yapı tarafından belirlenen bir kukla oldukları anlamına gelmemektedir. Tahakküm ilişkileri, bir direniş biçimine neden olmadan oluşamaz. Yine Bourdieu'ye göre; tahakküm altındakiler, hangi toplumsal evrende olurlarsa olsunlar her zaman belli bir güç kullanabilecek durumdadırlar.²³ Eğitim sermayesinin artmasıyla, rollerin geleneksel ayrımının çözölmesinin arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur.²⁴ Direniş tahakkümün vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak bilişsel yapılarımıza işleyen bu kategorilerden kurtuluş oldukça zordur. Bourdieu'nün belirttiği üzere burada sosyoloji başvurulması gereken bir bilimdir.

---

¹⁸ Byung-Chul Han, *Şiddetin Topolojisi*, çev. Dilek Zaptçioğlu, İstanbul: Metis Yayınları, 2017, ss. 15-19.

¹⁹ Pierre Bourdieu, *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, çev. Derya Fırat, Günce Berkurt, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2017, s. 680-681.

²⁰ Pierre Bourdieu, *Eril Tahakküm*, çev. Bediz Yılmaz, Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2015, s. 50.

²¹ Bourdieu, *Pratik nedenler*, s. 180.

²² Han, *Şiddetin Topolojisi*, s. 84.

²³ Pierre Bourdieu, Loic Wacquant, *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, çev. Nazlı Öktem, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 65.

²⁴ Bourdieu, *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, s. 169.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme

Sosyolojinin görevi, toplumsal yapıları ve bu yapıların yeniden üretimini sağlayan mekanizmaları açığa çıkarmaktır.²⁵ Bu sebeple bu yazıda amaçlanan söylemsel analiz, bizleri günlük yaşamda kuşatan özlü sözler niteliğindeki atasözleri ve deyimleri eleştirel bir analize tabi tutma açısından oldukça önemlidir.

Araştırmanın Amacı Ve Yöntemi

Araştırmada doküman incelemesi yöntemiyle elde edilen verilerin, içerik ve söylem analizi tekniğiyle analizi amaçlanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bir veri içerdiği düşünülen yazılı materyalleri kapsar.²⁶ İçerik analizi, nitel araştırmada diğer analiz tekniklerine göre daha az kullanılan bir tekniktir. Diğer bir yandan, bütün nitel veri analizlerinin içerik analizi olduğu söylenebilir. Çünkü elde edilen veriler, alınan notlar ve belgelerin içeriği özellikle son aşamada analiz edilir. İçerik analizinde odaklanılan nokta, mesajların çeşitliliği ve sıklığı, belli konuşma kalıbının ya da sözcük grubunun kaç kez tekrarlandığı gibi noktalara odaklanır.²⁷ İçerik analizinde temel amaç, birbirine benzer verileri, araştırmacı tarafından belirlenen temalar çerçevesinde bir araya getirmektir. İçerik analizinde yola çıkılan ilk aşama verilerin kodlanmasıdır. Elde edilen tüm veriler kodlanır ve analizde verilerin incelenmesinde bu kodlar yardımcı olur.²⁸ Bu metinde, araştırmacı tarafından belirlenen kodlar, yapılacak analiz için anlamlı bir bağlantı içerdiği düşünülen, anne, ana, kadın, baba, er, erkek, oğul, kız, avrat ve gelin kelimeleridir. Bu kelimelerin yanı sıra, anlamsal olarak anneliğe atıfla kullanılan, dişi kuş ve tavuk gibi ifadelerle de yer verilmiştir. Doküman incelemesi yoluyla, atasözleri ve deyimlerden elde edilen bu veriler bir söylem çözümlemesine tabi tutulmuştur.

---

²⁵ Bourdieu, Wacquant, *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, s. 17.

²⁶ Hasan Şimşek, Ali Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Hasan Şimşek-Ali Yıldırım)*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2000, s. 140.

²⁷ Sharan B. Merriam, Jossey Bass, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, ed. Selahattin Turan, çev. Kollektif vd., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2015, s. 195.

²⁸ Şimşek, Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Hasan Şimşek-Ali Yıldırım)*, s. 162-163.

Söylem çözümlemesi, hiyerarşı ve iktidar arasındaki ilişkilere odaklanan bir analiz türüdür. İktidar ve ideoloji arasındaki bağları açığa çıkarmak amaçlı olarak, inşa edilen açıklamaları yapıbozumuna tabi tutmayı amaçlar. Özellikle dili etkileyen kültürel baskılarla ilgilenen bir analiz biçimidir.²⁹

Bu teknikler kullanılarak, Türk Atasözleri ve Deyimleri'ndeki sembolik şiddet içerici ifadelerin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada örneklem olarak alınan dökümanlar, Türk Dil Kurumu'nun İnkılâp yayınevinden çıkan "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü", Türk Dil Kurumu'nun "Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü" ve Türk Dil Kurumu'nun internet sitesindeki sözlük olarak belirlenmiştir. Sözlüklere referansta; atasözleri ve deyimlerinin sıra numaraları varsa bu sıra numaraları dikkate alınmıştır. Sıra numarası olmayan atasözü ve deyimlerin ise, sayfa numaraları esas alınmıştır. İnternette alınan atasözü ve deyimler ise TDK olarak bildirilmiştir.

Araştırmanın sınırlılığı, atasözleri ve deyimlerin özellikle dil vasıtasıyla aktarılması sebebiyle, günlük dilde kullanılan tüm atasözleri ve deyimlerinin sözlük içine alınmamış olmasıdır. Bu sebeple, bilimsel kaynak belirtme sorumluluğundan dolayı bu tip sözlere yer verilememiştir. Bir diğer sınırlılık ise, söylem analizinin subjektif değerlendirme kategorileri içeren bir analiz biçimi olmasıdır. Ancak konuya ilişkin olarak literatür taramasının yapılması ve kavramsal bağlama hâkim olunmasıyla, olabildiğince objektif değerlendirmelerin yapılması amaçlanmıştır.

Bulgular Ve Analiz

Genel olarak bakılacak olursa, Türk Atasözleri ve Deyimleri'nde sembolik şiddet içerici ifadelerde kadınlara yönelik olarak; kadınların diğer kadın aile bireyleriyle geçimsizliği, namus-bekâret üzerinden kadına yönelik yaftalamalar, kadının kocasına hizmet etme ve anne olma zorunluluğu anlamına gelen atasözleri ve deyimler bulunmaktadır. Erkeklerle yönelik olarak ise evi geçindirmek zorunda olmak, güçlü olmak, erkek çocuk sahibi olmak gibi konularda sembolik şiddet içerici atasözleri ve deyimlere rastlanmaktadır. Özel olarak annelik babalık rollerine odaklanıldığında, Türk Atasözü ve deyimlerinde

---

²⁹ Keith F. Punch, *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, ed. Zeliha Etöz, çev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2014, s. 217-128.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme

annelerin özellikleri arasında cefakâr, fedakâr, tutumlu oluşları; sevgi, şefkat, anlayışlılık, affedicilik gibi özelliklere sahip olmaları gerektiği dile getirilir. Babaların sahip olmaları gereken özellikler ise, para kazanmak, aileyi korumak, kamusal alanda hanenin başı olarak aileyi temsil etmek olarak dile getirilir. Böylece ataerkine dayalı toplum düzeni kusursuz bir şekilde işler. İş bölümü de bu geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin devam etmesine katkıda bulunur şekilde inşa edilmiştir.

Ataerkine dayalı toplum düzeninde, evlilik genç kızlar için topluluğa katılmanın tek yoludur. Beauvoir şu şekilde ifade eder; "Evde kaldıkları zaman, toplumsal açıdan tam anlamıyla fire sayılırlar".³⁰ Annelik her genç kızın istemesi ve gerçekleştirmesi gereken bir toplumsal rol olarak ifade edilirken, babalık için aynı durum söz konusu değildir. Aşağıdaki atasözlerinde bu açıktır:

"Ağlarsa anam ağlar, başkası (kalani) yalan ağlar." (Ö.A.A/128)

"Ana besler hurmayla, eloğlu karşılar yarmayla." (Ö.A.A/279)

"Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz." (Ö.A.A/283)

"Ana hakkı Tanrı hakkı." (Ö.A.A/284)

"Analı kuzu, kınalı kuzu." (Ö.A.A/291)

"Ananın bastığı yavru (civciv) incinmez (ölmez)." (Ö.A.A/296)

"Ana, yürekten yana." (Ö.A.A/301)

"Dilsizin dilinden anası anlar." (Ö.A.A/962)

"Horoz ne kadar öterse ötsün, civciv tavuğun dıkdıkına bakar." (Ö.A.A/1480)

"Oğlan doğur, kız doğur; hamurunu sen yoğur." (Ö.A.A/2065)

"Oğlan yetir, kız yetir; yine şelege sen götür." (Ö.A.A/2068)

"Yuvayı yapan dişi kuştur." (Ö.A.A/2620)

"Anamın ak sütü gibi helal olsun." (Ö.A.A/3198)

"Anasının körpe kuzusu." (Ö.A.A/3216)

---

³⁰ Beauvoir, *Kadın I "İkinci Cins" Genç Kızlık Çağı*, s. 13-14.

“Oğlan yetir, kız yetir; ağır yükü sen götür.” (TDK)

“Ağlarsa anan ağlar, bir gözü yalan ağlar.” (*Silifke –İç.) (s. 20)

“Analı oğlak (kuzu) yarda (gökte) oynar (gezer, gerek), anasız oğlak (kuzu) yerde oynar (gezer, gerek).” (*Silifke –İç.) (s. 23)

“Anasının kucağında uyuyan çocuğun yüreği yağlanır.” (Peşman *Daday –Ks.) (s. 23)

“Anasız kuzu melemez.” (*Ereğli –Kn.) (s. 43)

“Anası olmayanın babası olmaz.” (Yenice *Tarsus –İç.; *Şebinkarahisar –Gr.; - Nđ.) (s. 43)

“Anasız çocuk kanatsız kuş gibidir.” (*Karapınar –Kn.) (s. 43)

“Ana yüreği güveç gibi, baba yüreği bakır tencere gibi kaynarmış.” (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.) (s. 43)

“Ana tavuğa kiş deme, civcivlerinden olursun.” (*Taşova –Ama.) (s. 43)

“Erkek kuş havayı, dişi kuş yapar yuvayı.” (*Mudurnu –Bo.) (s. 113)

Türk atasözlerinden de verilen örneklerden görüldüğü üzere, anneliğe kutsallık atfedilirken, babalık için aynı durum söz konusu değildir. Bu bakış açısıyla oluşturulan toplumsal kategoriler kadını annelik üzerinden tanımlarken, aynı zamanda kadınları özel alana hapseder. Kadınlardan çocukları, evleri, kocaları için kendilerini feda etmeleri istenir ve kadın kendini bu rolleri üzerine tanımlar. Kadınların özel alana hapsedilmesi için evlenir evlenmez çocuk doğurması salık verilir. Aynı zamanda doğurganlığına da bir kutsallık atfedilerek, toplumun beklentilerini bir an önce karşılması beklenir. Aşağıdaki örneklerde bu bakış açısı görölür:

“Doğuran avrat Azraili yenmiş.” (Ö.A.A/979)

“Gelin eşikte oğlan beşikte.”(Ö.A.A/1248)

“Kadını eve bağlayan altın şıkırtısı değil beşik gıcirtısıdır.” (Beyceli *Fatsa –Or.) (s. 149)

“Çocuk kundakta, gelin duvakta.” (Mansurlu, *Feke –Ada.; *Mudurnu –Bo.) (s. 277)

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme

“Gelin gelir işiyenen, boklucana beşiğiyenen.” (*Karabük –Zn.) (s. 315)

Aşağıdaki atasözü ve deyimlerde görüldüğü üzere, bu bakış açısına göre yetişen kadın, oğlan çocuğu doğurmayı toplumsal prestij kazanma aracı olarak görür. Kendi ikincilliğinden kurtulmasının yolu olarak, kendi rahminden çıkacak olan bir erkeğe bel bağlar. Kadının evlenir evlenmez anne olması ve mümkünse oğlan çocuğu doğurması gerektiği dile getirilir. Şu atasözü ve deyimlerde bu bakış açısının izi görülür;

“Kızın var, sızın var.” (Ö.A.A/1812)

“Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün” Ö.A.A(/2063)

“Oğul balı.” (Ö.A.A/7334)

“Ağaç yeşert meyve getirsin, oğlan büyüt ekmek getirsin.” (TDK)

“Altın evi yıkılır, oğlan (erkek) evi yıkılmaz.” (-Bt.) (s. 41)

“Kız yükü, tuz yükü.” (-Çkr.; -Sm.) (s. 67)

“Oğlan büyür koç olur, kız büyür hiç olur.” (-Sm.) (s. 74)

“Oğlanı doğuran ana sevinmesin de ekmeğini yiyen sevin.” (Kemaliye –Ezc.) (s. 74)

“Oğlum olsun da ot kökü olsun.” (Hacıılyas *Koyulhisar –Sv.) (s. 74)

“Oğul olsun da, bok böcüğünden olsun.” (-Sm.) (s. 74)

“Oğlum olsun da ot kökü olsun.” (Hacıılyas *Koyulhisar –Sv.) (s. 74)

“Kızın var, sızın var.” (Derekuşçulu *Görele –Gr.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.) (s. 160)

“Kız yükü, tuz yükü.” (Çamşığı *Divriği –Sv.; -Vn.; *Bahçe –Ada.) (s. 161)

“Oğlan olsun da keçeden olsun.” (Çamşığı *Divriği –Sv.) (s. 174)

“Oğulsuz ocakta tütün tütmez.” (-Vn.) (s. 175)

“Oğlan olsun, deli olsun; ekmek olsun kuru olsun.” (Ö.A.A/2067) (-Gaz) (s. 174)

“Maya buldu avrat al ki, nar buldu oğlan doğursun.” (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.) (s. 171)

- “Oğlan doğuran kızı ele vermezler.” (-Gaz.) (s. 174)
- “Oğlan doğuran ok gibi, kız doğuran bok gibi.” (*Mudurnu –Bo.) (s. 174)
- “Oğlan olsun da keçeden olsun.” (Çamşığı *Divriği –Sv.) (s. 174)
- “Oğlan olsun, deli olsun; ekmek olsun kuru olsun.” (-Gaz.) (s. 174)
- “Oğulsuz ocakta tütün tütmez.” (-Vn.) (s. 175)
- “Oturan karı oğlan doğurmaz.” (Kızılağaç *Bucak –Brd.) (s. 177)
- “Bir koyuncuğum olsa, güden oğlum olsa.” (Zuday, *Taşova –Ama.) (s. 260)
- “Elemeden yoğurur, ayda bir oğlan doğurur.” (Fandasköyü –Isp.) (s. 300)
- “Koyunun on olsun, güden oğlun olsun.” (Borçak, *Söğüt –Bil.) (s. 355)

Bunun yanı sıra, ekonomik açıdan gücü elinde bulunduran ve ailenin başı olan erkektir yani babadır. Kadın evlenirken bazı yasal güvenceleri alan bir uyruktur. Kadın erkeğin soyadını alır, gerekirse onun dinini alır, yani tamamen onun ailesinden biri olur. Aile erkeğin çalıştığı, erkeğin kendi ailesinin bulunduğu yerde oturur. Kadın kocasına hem kızlığını, hem de ölene kadar ona olan bağlılık sözünü verir. Genç kız evlenerek, kendi evreninden koparak kocasının evrenine katılır.³¹ Babalık rolünü yerine getirmesi beklenen erkeğin görevi kamusal alanla bağlantılı olan maddiyatla ilgili kısımdır.

“Arı gibi eri olanın dağ kadar yeri olur.” (Ö.A.A/318)

“Avrat (kadın) malı, kapı mandalı. (Karı malı hamam tokmağıdır). (Ö.A.A/427)

“Avrat var, arpa unundan aş yapar; avrat var, buğday unundan keş yapar.” (Ö.A.A/428)

“Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar.” (Ö.A.A/429)

“Yuvayı yapan dişi kuştur.” (Ö.A.A/2620)

“Erkek kuş havayı, dişi kuş yapar yuvayı.” (*Mudurnu –Bo.) (s.113)

“Erkek sel, kadın (avrat) göl.” (Ö.A.A/1135)

“Evi ev eden avrat.” (Ö.A.A/1198)

---

³¹ Simone de Beauvoir, *Kadın 2 “İkinci Cins” Evlilik Çağı*, çev. Bertan Onaran, İstanbul: Payel Yayınları, 2010, s. 15-16.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme

“Kadının şamdanı altın olsa mumunu dikecek erkektir.” (Ö.A.A/1641)

“Kadın var arpa ununu aş eder; kadın var buğday ununu aş eder.” (Ö.A.A/1644)

“Baba ocağı (yurdu).” (Ö.A.A/3563)

“Erkek getirmeyi, kadın yetirmeyi bilmelidir.” (TDK)

“Erkek vefakâr, kadın cefakâr olmalı.” (*Senirkant –Isp.) (s. 45)

“Yiğit oğlan, dalyan kız yürüyüşünden belli olur.” (Bayat *Emirdağ –Af.) (s. 90)

“Yükün ağırlığını erkek deveye yüklerler.” (-Nğ.) (s. 91)

“Dişi kuş yapar yuvayı, içini dışını sıvayı sıvayı.” (*Balâ –Ank.) (s. 95)

“Tavuk yumurtlar, horoz zora düşer.” (-Hak.) (s. 193)

“Her gün tavuk yaşamaktan, bir gün horoz yaşamak iyidir.” (Kösten *Honaz – Dz.) (s. 134)

Yukarıdaki atasözleri ve deyimlerde görüldüğü üzere, babalık rolüne atfedilen anlam yalnızca para durumuyla alakalıdır. Baba evvela erkek sonra babayken, kadından evvela anne sonra kadın olması beklenir. Gerekirse kadınlığını unutmamalı, anne olmağını öncelikle ve tüm hayatını buna göre düzenlemelidir. Babalar ise para kazanıp evi geçindirmek yüküyle yüklenmişlerdir. Bu bakış açısında hem anneler hem babalar sembolik şiddete maruz kalmaktadırlar.

Sonuç Ve Değerlendirme

Yapılan içerik ve söylem analizinin sonucunda, Türk Atasözleri ve Deyimleri’nde, annelere ve babalara yönelik sembolik şiddet içerici ifadeler bulunmuştur. Erilliğin ön plana çıkartıldığı bir toplum düzeninde, anneliğe yönelik şiddetin daha fazla olmasıyla birlikte, babalık için de şiddet içerici ifadeler bulunmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere, Türk toplumunda atalara ve ataların sözlerine, toplumca kabul görmüş deyimlere olan itibar oldukça fazladır. Köknel’e göre, günlük yaşantıda rastlanılan bireysel ve toplumsal şiddet, insanlığın birikimsel olarak sürdürdüğü ve insanlık tarihi boyunca süregelen olgulardır. Bu sebeple bireysel ve

toplumsal şiddet olaylarının arkasında insanlık tarihi vardır.³² Toplumca kabul gören söz öbeklerinin de bu birikimsel olarak ilerleyen şiddeti sürdürdüğü aşıkârdır.

Sembolik şiddetin en önemli aracı dildir. En basit dilsel alışverişte bile, tarihsel bir iktidar ilişkileri ağıyla karşılarız. Bu alışverişte iktidar ilişkileri görünmez haldedir. Bu iktidar ilişkilerine bütüncül bir gözle bakılmadığı sürece, sözlü iletişimde yaşananların büyük çoğunluğunun aslında ne ifade ettiği anlaşılabilir.³³ Böylelikle, tahakküm ilişkilerini olağan görme eğilimi gösterilir. Bu çalışmada da, annelik babalık rolleri üzerinden sembolik şiddetin analizi yapılarak, topluma dayatılan bu rollerin iktidarla bağlantısı açıklanmıştır. Arendt'in ifadesiyle, ne şiddet ne de iktidar doğaldır. Yalnızca insanın siyasal alanına aittirler. Bu olayların insancıl olan yanı, insanın eyleme yetisidir yani bunları sürdürme iradesidir.³⁴ Yani denilebilir ki şiddet kavramını eyleyiciler üretmese dahi, şiddeti ve şiddete dayalı toplum düzenini yaratan ve yine bu düzenin sürmesini sağlayan eyleyicilerdir. Dilsel ifadelerin önemli bir örneğini veren ve topluma yön veren atasözleri ve deyimlerde görüldüğü üzere, toplumsal cins ayrımına dayalı şiddet toplumsal bakış açısı tarafından üretilir.

Yapılan söylem çözümlemesinde, annelerin vefakâr, cefakâr yahut tutumlu olarak tanımlanıyor olmalarının, eşitsizlikçi bir yapı yarattığı bulgulanmıştır. Anneliğe kutsallık atfetmek yoluyla ve özellikle biyolojik açıdan doğurgan olmalarına atıfla, annelerin yönelik sembolik şiddete maruz kaldığı bulgulanmıştır. Babalara yönelik olarak ise, evi geçindirme yükünü omuzlamak, güçlü olmak veya ailesine karşı tüm topluma karşı sorumlu olmak şeklinde tanımlanmaları yoluyla, yine bir eşitsizlik yaratılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rol ayrımının kadınları ve erkekleri kısıtlamasını ve baskı altında bulunmalarını engellemek tüm toplum düzeninin yeniden yapılanmasını gerektirir. Ancak günlük yaşantıda yapılacak bazı dönüşümlerle, bu eşitsizlikçi düzene yönelik olarak bazı önlemler alınabilir.

---

³² Özcan Köknel, *Şiddet*, İstanbul: Altın Kitaplar, 1996, s. 12.

³³ Bourdieu, Wacquant, *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, s. 137.

³⁴ Hannah Arendt, *Şiddet Üzerine*, çev. Bülent Peker, İletişim Yayınları, 2016, s. 97.

**Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve
Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir
İnceleme**

Kaynakça

- AKALIN Şükrü, H., Recep TOPARLI, Belgin AKSU T., *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri, Erişim Tarihi: 17.05.2018.
- AKSOY Ömer Asım, “Atasözleri Sözlüğü”, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1995.
- AKSOY Ömer Asım, “Deyimler Sözlüğü”, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1995.
- ARENDETT Hannah, *Şiddet Üzerine*, çev. Bülent Peker, 8. b., İletişim Yayınları, 2016.
- BEAUVOIR Simone de, *Kadın 1 “İkinci Cins” Genç Kızlık Çağı*, çev. Bertan Onaran, İstanbul: Payel Yayınları, 1993.
- BEAUVOIR, *Kadın 2 “İkinci Cins” Evlilik Çağı*, çev. Bertan Onaran, İstanbul: Payel Yayınları, 2010.
- BOURDIEU Pierre, *Ayrım Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, çev. Derya Fırat, Günce Berkkurt, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2017.
- BOURDIEU, *Eril Tahakküm*, çev. Bediz Yılmaz, Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2015.
- BOURDIEU, *Pratik nedenler*, çev. Hülya Uğur (Tufan) Tanrıöver, İstanbul: Hil Yayın, 2015.
- BOURDIEU Pierre, Loic WACQUANT, *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, çev. Nazlı Öktem, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- BUTLER Judith, *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, çev. Başak Ertür, İstanbul: Metis Yayınları, 2012.
- ECEVİT Yıldız, “Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç”, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi, 2011, ss. 3-30.
- ENTWISTLE Joanne, “Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, çev. İlkay Şahin, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2012, ss. 216-36.
- FIRESTONE Shulamith, *Cinselliğin Diyalektiği*, çev. Yurdanur Salman, İstanbul: Payel Yayınları, 1993.
- HAN Byung-Chul, *Şiddetin Topolojisi*, çev. Dilek Zaptçioğlu, İstanbul: Metis Yayınları, 2017.
- KÖKNEL Özcan, *Şiddet*, İstanbul: Altın Kitaplar, 1996.
- MARTIN, SLATTERY, *Sosyolojide Temel Fikirler*, ed. Tatlıcan, Ümit, Demiriz, Gülhan, çev. Balkız, Özlem vd., İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2011.
- MERRIAM Sharan B., Jossey BASS, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, ed. Selahattin Turan, çev. Kollektif vd., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2015.

PUNCH Keith F., *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, ed. Zeliha Etöz, ev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2014.

ŞİMŞEK Hasan, Ali YILDIRIM, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Hasan Şimşek-Ali Yıldırım)*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2000.

TITLEY Gavan, Yael OHANA, (ed.), *Toplumsal Cinsiyet Konu(şma)ları*, ev. Şehnaz Kıymaz Bahçeci, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2014.